پورهيت

جو پهريون

ڪتاب

پهرين مئي

لکندڙ:

رسول بخش پليجو

مجاهد بريلوي

واحد بخش بنگلاڻي

ابراهيم سارنگ

شيخ ارشاد راهي

اياز گل

سرور سيف

ادل سومرو

قيمت

2- روپيه

پورهيت

جو پهريون ڪتاب

پهرين مئي — ارشاد راهي

مضمون

ريلوي مزدور يونين —— ادارو

نجي ملڪيت قومي ملڪيت —— مجاهد

انساني جاڪوڙ —— مظهر اڄڻ

ڪهاڻيون

وڏيو هئين ته ويهه —— رسول بخش پليجو

اندر جا وڻ —— ابراهيم سارنگ

شعر

هاري —— ربنواز ميراڻي

ويتنام —— محمود نڪايل

۲۳- مارچ —— سرور سيف

آيڙو —— غوثل ڪلوڙ

غزل —— اياز گل

!؟ —— واجد ناز

بيت —— سڪندر ساجن

ڪارڪنن ۾ ڇڙواڳي —— ماؤ

مرتب:-
پريل مري

پاڻهن پيلي:-
واحد بخش بنگلاڻي

خط ۽ ڪتاب لاءِ

۱۵- مهراڻ مرڪز سکر

قيمت ٻه روپيا

هي ڪتاب پريل مري "همدرد" پريس پيٺا روڊ، سکر مان ڇپائي ۱۵- مهراڻ مرڪز سکر مان پڌرو ڪيو.

پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

پنهنجي پاران

سنڌي رسالن جي هوندڻ تہ کوٽ ڪانہ آهي. هر ماڻهو هر تنظيم پنهنجي وس آهر رسالا ۽ ڪتاب شايع ڪري ٿي مگر آهي سواءِ ڪن هڪ ٻن جي وچولي طبقي جي نمائندگي ڪن ٿا. هن ڏس ۾ اسان پنهنجن سنڌي مزدورن جي آواز ۾ آواز ملائڻ لاءِ پورهيت پچار پبليڪيشن طرفان پهريون ڪتاب ”يوم مئي“ ڪڍي رهيا آهيون اميد تہ سنڌي پورهيت ڀائر پنهنجي تڪليف کان آگاه ڪندا تہ جيئن اسان پنهنجن پورهيت ڀائرن جي وک سان وک ملائي هلي سگهون.

سرڪاري سالن کان پوءِ مس مس هي سال مليو آهي تنهنڪري هن سال کي لطيف جو سال ڪري ملهايو وڃي نہ تہ وري اڳئين سال لاءِ غالب، حفيظ جالهندري، اڪبر الله آبادي منظر آهن اسانجي سنڌي شاگردن، پورهيت، هارين کي اپيل آهي تہ هو لطيف جو سال پنهنجا اختلاف وساري گڏجي ملهائين.

جيئي سنڌ

پرديل مري

شيخ ارشاد ”راهي“

پورهيت انقلاب ۾ پهرين مئي جي اهميت

پورهيتن جي عظيم انقلابي جدوجهد ۽ طبقاتي ڪشمڪش ۾ پهرين مئي سن ١٨٨٦ع جو ڏينهن هڪ بنياد جي حيثيت رکي ٿو. هن ڏينهن آمريڪا جي شهر شڪاگو ۾ غريب پورهيتن جي قاتل ڇتين هنيل ڪپڙن ۾ ڍڪيل دلين ۾ جوش، عظيم احساس، شعور، بغاوت ۽ خود اعتمادي جو طوفان ڏسڻ ۾ آيو.

پهرين مئي ١٨٨٦ع جي تحريڪ کان اڳ پورهيتن پاڻ جو نه ڪو خاص جهنڊو هو ۽ نه ئي ورتي ڪو علامتي رنگ هو. پر هن ڏينهن هڪ نئين تحريڪ جنم ورتو سرمائيدارن ۽ سودخورن جي ظلم ۽ تشدد ڦرلٽ ۽ استحصال جي ڪري شڪاگو جا پورهيت هڪ تمام وڏي پرامن، منظم ۽ متحد جلوس جي شڪل ۾ پنهنجن جائز مطالبن جي تڪميل ۽ عظيم مقصد کي حاصل ڪرڻ لاءِ ميدان ۾ آيا هئا. انهن جو وڏي ۾ وڏو مطالبو اهو هو ته اسان کان ١٨ ڪلاڪن جي بجاءِ صرف ٨ ڪلاڪ ڊيوٽي ورتي وڃي. پر پورهيتن جو هي جائز مطالبو مڃڻ بجاءِ هنن کي گولين جو نشانو ويو. هنن جي سرفروش ۽ جيالن اڳواڻن کي ڦاهي تي چاڙهيو ويو. عوام دشمن طاقتون شايد ان غلط فهميءَ ۾ مبتلا هيون ته گولين جي استعمال سان تحريڪ ختم ٿي ويندي. انگ اگهاڙا پيٽ بکيا مظلوم پورهيت ان تشدد کان ڊڄي ويندا ۽ جيڪڏهن ائين نه به ٿيو ته گهٽ ۾ گهٽ هن منظم مضبوط تحريڪ ۾ ڦڙڦوٽ پئجي ويندي. ۽ وري ڪڏهن به ڪو به پورهيت ”اجهي، اٿي ۽ لٽي“ جي نعري کي زبان تي نه آڻيندا. پر هن دفعي سرمائيدار کي پنهنجي تشدد جي تمام گهڻي مهانگي قيمت ڀرڻي پئي. ڇو جو سرمائيدار جي هن تشدد ڪري پورهيتن ۾ استحصال پيدا ٿيو ۽ هنن پنهنجي عظيم مقدس فرض ادا ڪرڻ وارن شهيدن جي لال لهو مان ڳاڙهو جهنڊو ٺاهيو جيڪو اڄ تائين پورهيت پاڻ جو جهنڊو آهي. ان جهنڊي کي سربلند رکڻ لاءِ وقت بوقت پورهيت پاڻ پنهنجي جان جو نذرانو ڏيندا رهن ٿا.

پهرين مئي جي تحريڪ لاءِ پورهيتن ڪي ڪيترين قربانيون ڏيڻيون پيون- پورهيتن جا ڪيترا اڳواڻ موت جي اکين ۾ اکيون وجهي ڪلندي ڪلندي پنهنجي جان جو نذرانو پيش ڪيو. پهرين مئي اهو ڏينهن آهي. جنهن ڏينهن پورهيتن جي باقاعده تحريڪ جنم ورتو- ان ڏينهن محنتڪش پنهنجي خون سان رنگيل ڪپڙن کي مٿي آڻيو ڪري پنهنجي بيمثال بهادري جو ثبوت ڏيئي عوام دشمن قوتن جي صفن ۾ ڏڪڻ وجهي ڇڏيو- هن ڏينهن آمريڪي پورهيت سرمائيدارن ۽ منافع خورن جي ظالمانه ڦرلٽ جي خلاف جدوجهد ڪئي-

پهرين مئي انسان کي نئين سوچ، نئون شعور ۽ نئون فڪر بخشيو. هن ڏينهن سرمائيدارانه سماج کي ڪاپاري ڌڪ لڳو ۽ پورهيتن اهو ثابت ڪري ڏيکاريو ته موجوده نظام سڄي عوام لاءِ قابل قبول ڪونه آهي. هو اهڙو معاشرو چاهين ٿا جتي دولت چند ماڻهن وٽ جمع ٿيڻ بجاءِ برابري جي بنياد تي ورهائجي رهي- جتي انسان ٽولن، برادرين ۽ طبقن ۾ نه ورهائجن جتي وڏي ۽ ننڍي، امير ۽ غريب ڏاڍي ۽ هيڻي جو فرق نه هجي-

انهن سڀني ڳالهين کان وڌيڪ پهرين مئي تحريڪ ۾ ڦاسي جي ڦندي ۾ لٽڪندڙ پورهيت اڳواڻن جا اهي لفظ هڪ تاريخي حيثيت رکن ٿا جيڪي هنن پنهنجي عظيم موت کان اڳ چيا هئا. "اينجل" چيو هو، "توهان اسان کي ماري سگهو ٿا، مگر اسان جي تحريڪ توهان جي وس کان ٻاهر هوندي-"

"فشر" چيو هو، "اسان خوش آهيون ته اڄ اسان هڪ مقدس مقصد لاءِ جان ڏيئي رهيا آهيون-"

"پئرسنز" جو هي جملو امر ٿي ويو، "توهان اسان جي آواز کي بند ڪري سگهو ٿا. مگر هڪ ڏينهن اهڙو به ايندو جڏهن اسان جي خاموشي اسان جي آواز کان زياده زوردار هوندي."

"اسپائيز" جا هي لفظ اڃا تائين دنيا جي فضائن ۾ گونجي رهيا آهن، " غريب انسان جو آواز بلند ٿيڻ ڏيو نه ته پوءِ انهن جون تلوارون بلند ٿينديون."

ادارہ

سنڌي ريلوي ملازمن سان ٿيندڙ ناانصافين ۾ ريلوي مزدور يونين جو ڪردار

اڄڪلهه ٿورو ڪي گهٽو سيڪو چاٽي ٿو ته سنڌي ماڻهو صدين ڪان مصيبت جا ماريل آهن. ڪين سالن ڪان نون نون نڳيءَ جي ناهن، اتڪلن ۽ طريقن سان ڦريو، لٽيو ۽ پيڙهيو وڃي ٿو. هڪڙي طرف گهر ۾ ويٺل ويري سنڌي وڏيرا، مير، پير ۽ ملان ڪين پنهنجي ڏاڍ، ڌهڪاءَ ۽ ڪاني ڪرامتن وسيلي مڏي ڪاٽيءَ سان ڪل پيا لاهين ته ٻئي طرف ٻاهريان پرمار ۽ ڦوروٽولا باقي رهيل ماس ۽ هڏا پيا چپاڙين ۽ ڪرٽين، قسمين قسمين جا فريب، دوکا ۽ ويساهگهاتيون پيا ڪن.

پر جيڪي ناحق، ويڌنيون ۽ جنيون سنڌي ملازمن سان پناهگير، پنجابي، نوڪرشاهي ۽ نقلي ترقي پسند ٽوڙي رجعت پسند مزدور ليبر هم صلاح ٿي ڪري رهيا آهن، تن ڪان عام سنڌي ته نهيو پر ريلوي جو سنڌي ملازم به گهٽي پاڳي بيخبر آهي يا ان کي هڪ قانون سمجهي خاموش آهي.

وحشي ظالم پناهگير پنجابي نوڪرشاهي ۽ نقلي ترقي پسند ٽوڙي رجعت پسند مزدور ليبر ٻٽ ٿي جيڪي نڳيءَ جا ناهه ناهي ۽ ڦرمار جا طريقا ۽ قانون تيار ڪري نه فقط سنڌي ريلوي ملازمن خلاف ظالم ۽ قهر جا ڪوٽ ڪڙا ڪيا آهن- پر عام سنڌيءَ کي به ريلوي طرف ڏيان ڏيڻ ڪان پري ۽ بيخبر رکي سندن معاشي ۽ سماجي استحصال ڪيو آهي. اهو سڀ ڪجهه هڪ طرف نقلي ترقي

پسند ٽوڙي رجعت پسند مزدور ليبرن پنهنجي تنظيم ۽ سودا ڪاري ايجنسيءَ جي آڙ ۾ هڪ منصوبي تحت سنڌي ملازمن کي ڇڙوڇڙ ۽ بي‌يارو مددگار ڪيو آهي ته ٻئي طرف پناهگير پنجابي نوڪر شاهي انگريزن جي ڏاهيل استحصالي ڪاري قانون جي آڙ وٺي سنڌي عوام کي ريلوي جي نوڪرين کان دور رکيو آهي.

١- ريلوي ۾ جيڪي ٻه يونينون آهن تن مان تقريبا سڀني جو هيڊ ڪوارٽر لاهور ۾ آهي- ۽ انهن جا ليڊر خواه رجعت پسند هجن يا نقلي ترقي پسند هنن جي اڳيان صرف پناهگير پنجابي ٽولي جو مفاد آهي. انهن مان ڪي اسلام، اردو ۽ نظريه، پاڪستان جي تسبيح سوري سنڌي عوام سان ويل پيا وهائين- ته ڪي وري "مزدوز مزدور ڀائي ڀائي" "دنيا جا مزدور هڪ ٿي وڃو" "پنجاب جا بي‌روزگار به استحصال جو شڪار آهن" "دنيا ۾ ٻه ٽولا آهن- هڪ ظالم ۽ ٻيا مظلوم" "پنجابي اتي بک تا مرن، تڏهن ته ديس ڇڏي پرديس ٿا قبولين" "هو پنهنجي محنت پنهنجي ديس کان پري نيلام ٿا ڪن" "توهان جا سنڌي ريلوي جي نوڪرين کان لنوائين ٿا" وغيره وغيره. ڇٽي ڪين لٿين ۽ ڦرين ٿا- جيڪڏهن سنڌن پروگرام تي ڏار ڏار نظر وجهبي ته سڀني مزدورن جي اجتماعي مفاد لاءِ هڪڙي يونين هڪ ڳالهه ڪندي ته ٻي يونين ٻي ڳالهه ڪندي. ليڪن عمل ان تي ٿيندو جيڪو فقط پنجابي پناهگير ڦورو ٽولن جي فائدي ۾ هوندو ۽ اهوئي سبب آهي جو ملتان، لاهور ۽ پنڊي ڊويزنن ۾ جيڪي مزدورن کي سهولتون آهن تن کان سنڌ جا مزدور سراسر محروم آهن. سنڌي مزدورن کي فقط لباڙون هڻي تنظيمي طور تي کوکليون يونينيون ڏاهي پنهنجو محتاج بنائي بنا پئسي مريد ڪيو ويٺا آهن- حالانڪ اسان کي خبر آهي ته اهي يونينيون لاهور وغيره ۾ تنظيمي اعتبار کان ڪجهه مضبوط آهن مگر هتي سنڌ ۾ سندن تنظيمون انڌيون، منڊيون، گونگيون ۽ ٻوڙيون آهن. هو اهو سڀ ڪجهه چاڻي واڻي ڪن ٿا، ۽ اهو ڪڏهن به برداشت نٿا ڪري سگهن ته هتان جا سنڌي مزدور تنظيم ڏاهڻ جي معاملي

۾ پاڻ پيرا ٿين ۽ پنهنجن پيرن تي بيهن- پر ان جي بر عڪس سنڌي مزدور کي ذاتي ۽ انفرادي مفاد طرف مائل ڪري جدا جدا تنظيمن ۾ ورڇي ڪري سنڌن ٻڌيءَ ۽ اتحاد کي ڪاپاري ڌڪ هڻي ٽڪر ٽڪر ڪري ڇڏيو آهي.

پاڪستان نهڻ شرط ٿي پناهگير پنجابي ڦورو ٽولن ريلوي جي نوڪرن تي يلغار ڪري ڏني- انوقت سنڌ ۾ فقط ڪراچي ڊويزن هئي جنهن ۾ هڪ سازش تحت اردو، اسلام ۽ پاڪستان خاطر گهر، ٻار قربان ڪندڙ پنهنجي وطن وسارڻ کان پوءِ به "محب وطن" پناهگير ڦورو ٽولن کي پريو ويو يا پنهنجن چاچن، مامن، سالن ۽ پيٽيون کي پنجاب جي دور دراز علائقن مان گهرائي پيءُ جي مڏي سمجهي ورهايون ويون ۽ غريب سنڌي ماروئڙن کي "بيوقوف" "چٽ" "نوڪري نه ڪري سگهندڙ" "گهر کان ٻاهر نه ويندڙ" جا بي‌بنياد ڪوڙا خيالي الزام هڻي سنڌن روزگار تي ڌاڙا هنيا آهن-

چند سال اڳ اها افواه تي هئي ته پاڪستان ريلوي کي ٻن زونن ۾ ورهايو ويندو- هڪ سنڌ بلوچستان جنهن جو هيڊ ڪوارٽر سکر رکيو ويندو ۽ ٻيو لاهور هوندو- پر پنجابي پناهگير نوڪرشاهي ۽ نقلي ترقي پسند ٽوڙي رجعت پسند مزدور يونين گڏجي سازش ڪري ائين ڪرڻ نه ڏنو- ڇاڪاڻ جو ان ڪري ته:

۱- سکر زون جي ملازمن جو هيڊ ڪوارٽر سکر ٿئي ها.

۲- سکر زون جي ملازمن لاءِ علحده سودا ڪاري ايجنٽ هجي ها.

۳- سنڌ ۾ زون هيڊ ڪوارٽر هجڻ ڪري لازمي طور تي سنڌين جو پنهنجيون يونينيون اپري اچن ها جيڪي ٻاهرين سازشن کان پاڪ پنهنجي تنظيم هجي ها ۽ پناهگير پنجابي ڦورو ٽولن جي ليڊري خطري ۾ پئجي وڃي ها.

۴- سکر زون ۾ پنجابي ۽ پناهگير نوڪر شاهي جي بي لغام وڏيرپ ختم ٿئي ها. (هلندڙ)

مجاهد بريلوي

نجي ملڪيت - قومي ملڪيت

اٽي، چانورن ۽ ڪپهه جي ڪارخانن جي ڪارڪردگي

سابق وزير اعظم جناب ذوالفقار علي ڀٽي جولاءِ ١٩٧٦ع ۾ وڏي ڊرامائي انداز ۾ اٽي، چانور ۽ ڪپهه جي ڪارخانن کي قومي ملڪيت ۾ وٺڻ جو اعلان ڪيو هو. قومي ملڪيت ۾ ورتل ڪارخانن جو ڪل تعداد (٢١٩٦) ٻه هزار هڪ سو ڇهانوي هو. ۽ انهن جي آمدني ان وقت چوڏهن ارب روپين جي لڳ ڀڳ هئي. قومي ملڪيت ۾ وٺڻ کان پوءِ حڪومت انهن ڪارخانن جي مالڪن کي نقد ۽ وڏن وڏن ڪارخانن کي بانڊ جي صورت ۾ ڇهن مهينن جي اندر معاوضو ادا ڪري ڇڏيو هو. قومي ملڪيت ۾ وٺڻ کان پوءِ جلدئي انهن جو انتظام هلائڻ لاءِ اٽي جي ڪارخانن کي "فلور ملز ڪارپوريشن"، چانورن جي ڪارخانن کي "رائيس ملنگ ڪارپوريشن" ۽ ڪپهه جي ڪارخانن کي "ڪاٽن ٽريڊنگ ڪارپوريشن" کي ڏيئي ڇڏيون هيون.

پيپلز پارٽي جي حڪومت جي خاتمي کان پوءِ ٿورن ئي ڏينهن ۾ انهن ڪارخانن جي اڳوڻن مالڪن جا بيان ۽ اشتهار اخبارن ۾ ڇپجڻ شروع ٿي ويا. جنهن ۾ وڏي دردناڪ انداز سان چيف مارشل لا ايڊمنسٽريٽر کان انهن ڪارخانن جي واپسيءَ جو مطالبو ڪيو ويندو هو. ۽ ان سان گڏوگڏ گذريل حڪومت جي قومي ملڪيت ۾ وٺڻ جي پاليسيءَ کي سخت لفظن ۾ ننديو ويندو هو.

۽ اهو الزام بہ مڙهيو ويندو هو تہ انهن ڪارخانن ۾ ڪم ڪرڻ وارن ملازمن انهن صنعتن کي تباهہ ڪري ڇڏيو آهي- آخرڪار اڳوڻن مالڪن جي درخواستن ۽ اپيلن تي ١- ڊسمبر ١٩٧٧ع تي چيف مارشللا ايڊمنسٽريٽر کين اٿي، ڇانورن ۽ ڪجهہ جي ڪارخانن کي واپس ڪرڻ جو اعلان ڪيو-

ڪارخانا چوڏهن مهينا قومي ملڪيت ۾ رهڻ جي دوران انهن ڪارخانن جي ڪارڪردگي ڪيئن هئي ۽ ڇا؟ واقعي اصلي مالڪن ۽ مخالف ٽر جي پارٽين جي پروپيگنڊا مطابق اٽي، ڇانورن ۽ ڪجهہ جا ڪارخانا تباهيءَ جي حالت ۾ پهچي ويا هئا. ان جو پس منظر اسين انهن ڪارخانن جي رپورٽن ۽ ڪارپوريشنن جي ڀڌايل انگن اکرن مطابق پيش ڪريون ٿا، جنهن مان ان ڳالهہ جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو، تہ پيپلز پارٽي جي وزيرن ۽ اڳوائن جي انهن ادارن ۾ مداخلت ۽ نوڪرشاهي جي تمام گهٽي قرلٽ جي باوجود ڪارخانن جي قومي ملڪيت ۾ رهڻ دوران اٽي، ڇانورن ۽ ڪجهہ جي ڪارپوريشن کي ڪيترو نفعو حاصل ٿيو ۽ ان مان ملازمن کي ڪيتري قدر فائدو رسيو.

اٽي جا ڪارخانا:- قومي ملڪيت ۾ ورتل اٽي جي ڪارخانن جو ڪل تعداد ١٢١ هو. سنڌ مان ٣٤، پنجاب مان ٦٠، سرحد مان ١٣ ۽ بلوچستان مان ٩ ڪارخانا قومي ملڪيت ۾ ورتا ويا هئا- "سنڌ فلور ملز ڪارپوريشن" جي رپورٽن تحت اصل ملڪيت ۾ هجڻ وقت جيڪڏهن هڪ ڪارخاني جي آمدني ٦٠ هزار ٿيندي هئي، تہ قومي ملڪيت ۾ اچڻ کان پوءِ هر يونٽ جي ڪمائي ٻن لکن کان ٿي لک روپيہ تي وئي هئي- ان سان گڏ صرف ڪارپوريشن کي هڪ سال جي عرصي ۾ سنڌ جي ٣٤ ڪارخانن جي ڪمائي ٣ ڪروڙ ٥٠ لک روپين جو نفعو ٿيو ۽ ان کان علاوه انهن ٣٤ ڪارخانن جي اصلي ملڪيت ۾ هجڻ جي وقت جا آئي، ڊي، بي، پي ۽ بئنڪ جا ٢ ڪروڙ ٧٠ لک روپيا قرض جا بہ ڪارپوريشن

پريا. اصلي مالڪن جي افواهن جي روشني ۾ اها ڳالهه ڏاڍي دلچسپي جو باعث آهي ته انڪم ٽيڪس جي گوشوارن ۾ اصلي مالڪ انهن ٣٤ ڪارخانن ۾ ٨٠ لک روپين جو نقصان ڏيکاريندا هئا.

اصلي مالڪن ۽ ڪن ٻين گروهن جي طرفان هي افواه به ٽيندو رهيو آهي ته قومي ملڪيت ۾ وٺڻ کان پوء ڪارپوريشنن ۾ وڏي پيماني تي سياسي پرتيون به ٿيون هيون. ان ڳالهه ۾ ڪيتري سچائي آهي. ان جو اندازو ان مان لڳائجي ٿو ته سنڌجي ٣٤ ڪارخانن ۾ قومي ملڪيت ۾ وٺڻ کان اڳ ملازمن جو تعداد (١٠٧٣) هڪ هزار تيهتر هيو ۽ هاڻي جڏهن ڪارخانا ذاتي ملڪيت ۾ واپس ڪيا ويا آهن ته ملازمن جو تعداد ١٢٥٠ تي ويو آهي. صرف ٧٧ ملازمن جو اضافو ڪيو ويو آهي ۽ اهي پرتيون به ان بنياد تي ٿيون ته ڪارخانا جڏهن ذاتي ملڪيت ۾ هوندا آهن ته مالڪ، منيجر، اڪائونٽنٽ ۽ ڪلارڪ جو ڪم هڪ ئي ماڻهوء کان وٺندا هئا ۽ چوڪيدار به هڪ ئي هوندو هيو.

قومي ملڪيت ۾ اچڻ کان پوء هر ڪارخاني ۾ هڪ منيجر، هڪ اڪائونٽنٽ، هڪ ڪلارڪ ۽ ٻه پٽيوالا ضروري رکيا ويا. جيڪي هر يونٽ کي هلائڻ لاء ضرور هئڻ گهرجن.

اصلي مالڪن جي هٿ ۾ اچڻ کان پوء ملازمن سان ويڌن

ڪارخانن جو انتظام وري پيهر سنڀاليندي ئـي سرمائيدارن ملازمن کان انتقام وٺڻ شروع ڪري ڏنا انهن سيني تحفظن ۽ سهوليتن کان ملازمن کي محروم ڪرڻ شروع ڪيو جيڪي قومي ملڪيت ۾ وٺڻ کان پوء ملازمن کي ڏنيون ويون هيون.

ٽن مهينن جي عرصي ۾ سوين ماڻهو ڇانٽي ڪيا ويا آهن ۽ باقي جيڪي ملازم ڪم ڪري رهيا آهن انهن کي به ڪيترن ئي طريقن سان تنگ ڪيو وڃي ٿو، ۽ ٽن مهينن ۾ ملازمن کي ميڊيڪل الائونس، سواري الائونس ۽ بونس به نتا ڏنا وڃن ۽ قومي ملڪيت ۾ اچڻ کان پوء هر مهيني ملازم کي هڪ مڻ اٽو ڏنو ويندو هو هاڻي اهو به نٿو ڏنو وڃي.

ان سان گڏ انهن ڪارخانيدارن پنهنجي روايت موجب ردي ناقص ۽ ملاوت ٽيل اٽو ماڻهن کي ڏيڻ شروع ڪري ڏنو آهي ۽ قيمتون به ڳريون مقرر ڪيون اٿن.

چانورن ڇڙڻ جا ڪارخانا :- رائيس ملنگ ڪارپوريشن جي انتظام هيٺ سنڌ ۽ بلوچستان مان ۳۸۶ شيلر يونٽ هئا. جن مان اڃا تائين ۲۴۰ ڪارخانا ذاتي ملڪيت ۾ واپس ڪيا ويا آهن. ۱۴۶ ڪارخانن جو مسئلو اڃان غور هيٺ آهي. پنجاب ۽ سرحد جي ۲۵۷ ڪارخانن مان ۲۳۵ يونٽ ساڳين مالڪن کي واپس ڪيا ويا آهن. باقي ۲۲ ڪارخانن جو مسئلو اڃان غور هيٺ آهي.

سنڌ رائيس ملنگ جي رپورٽ تحت اداري صرف هڪ سال ۾ سوا ٽي لک ٽن چانور برآمدڪرڻ جو رڪارڊ قائم ڪيو آهي. ۽ هيءَ ڳالهه به ذڪرجي قابل آهي ته ڪنهن به ملڪ مان خراب مال اچڻ جي شڪايت نه ٿي آهي. جڏهن ته ذاتي ملڪيت جي وقت ۾ انهن ڪارخانن جو مال اڪثر خراب ڪواليٽيءَ ڪري واپس ڪيو ويندو هو.

رائيس ملنگ ڪارپوريشن جي هڪ رپورٽ مطابق سڄي سنڌ ۾ صرف هڪ سال اندر هارين کان ۲ ڪروڙ ۳۹ لک مڻ ساريون خريد ڪيون ويون. انهن مان ۲ ڪروڙ ۳۰ لک مڻ ساريون (اري ٦) ۳۰ روپيه مڻ جي حساب سان ۽ ۹ لک مڻ ساريون ۲۱ روپيه مڻ خريد ڪيون ويون. اهڙي طرح سارين پوکيندڙ ڪڙمين کي صرف هڪ سال ۾ ٦۵ ڪروڙ روپيه مليا. اهڙي نموني پنجاب جي هارين کان هڪ سال ۾ هڪ ارب روپين جون ساريون خريد ڪيون ويون.

ڪارخانن جي قومي ملڪيت ۾ رهڻ سان هڪ سال ۾ رائيس ملنگ ڪارپوريشن ۳۰ لک ۲۵ هزار ٽن چانور رائيس ايڪسپورٽ ڪارپوريشن کي ڏنا. (جي ٻاهر موڪليا ويا.)

هڪ اندازي مطابق قومي ملڪيت مان ذاتي ملڪيت۾ اچڻ سان هارين کي ڏهه روپيه في مڻ تي نقصان پهتو. اهڙيطرح صرف سنڌ ۾ هڪ سال ۾ هارين کي ۲۲ ڪروڙ روپين جو نقصان ٿيندو، صرف

ايترو نہ بلڪ ڪارخانيدارن پنهنجي مقرر ڪيل قيمتن تـي ساريون وٺڻ کان انڪار ڪري ڇڏيو جنهن جي ڪري لکين مڻ سـاريون خراب ٿي رهيون آهن. جنهن مان هارين کي مجموعي طور تيڪروڙين روپين جو نقصان ٿيندو. مل مالڪ اول تہ سٺي جنس جا چانور وٺڻ نٿا گهرن جي وٺن ٿا تہ تمام گهٽ اگهن تي. جنهن تي ان ڳالهہ جو خطرو پيدا ٿي پيو آهي تہ جيڪڏهن هارين کان اهو مال خريد نہ ڪيو ويو تہ هو ايندڙ سال گهٽ فصل پوکيندا.

چانورن جي ڪارخانن ۾ بہ ملازمن جي حالت اٽـي جي ڪارخاني وارن ملازمن کان مختلف نہ آهي. هر ڪارخاني ۾ ملازم ۽ مزدورن جو استحصال ڪيو پيو وڃي. ۽ انهن کي سهولتن کان محروم رکيو پيو وڃي ۽ هڪ اندازي مطابق اڄـان ڏينهن ٢٥٠ ملازمن کي ڇانٽي ڪيو ويو آهي.

ڪپهہ جا ڪارخانا :- ڪپهہ جا ڪل ٥٥٧ ڪارخانہ قومي ملڪيت ۾ ورتا ويا هئا جن مان ٤٩٢ واپس ڪيا ويا آهن. ڪاٽن ٽريڊنگ ڪارپوريشن جي هڪ رپورٽ تحت ١٦ جـولاءِ ١٩٧٦ع کان ١ ڊسمبر ١٩٧٧ع تائين ٤٩٢ فيڪٽرين مان ٥٢ ڪروڙ روپيہ فائدو پهتو ٥١ ڪروڙ روپيہ وياج جي صورت ۾ آمدني ٿي ۽ ٣٥ ڪروڙ روپيا انشورنس ۾ ڏنا ويا. ٻي طرف جولاءِ ١٩٧٦ع کان وٺي مارچ ١٩٧٧ع جي دوران هارين کـي انهن جـي مال جي عيوض ڪارپوريشن هارين کي ٣٢٠ ڪروڙ روپيہ ڏنا ۽ اهو ٽريڊنگ ڪارپوريشن جو رڪارڊ آهي. ان کان علاوه ڪارپوريشن ڪپهہ جي قيمت ١٣٨ روپيہ مڻ مقرر ڪئي هئي. تڏهن تہ ان وقت صورت حال اها هئي جو سرمائيداره ٩٠ روپيہ في مڻ جي حساب سان بہ هارين کان ڪپهہ وٺڻ لاءِ تيار ڪونہ هئا.

ڪپهہ جي ڪارخانن جا ملازم :- ڪـاٽـن ٽريڊنگـ ڪارپوريشن جي قومي ملڪيت جي دوران اها ڪارڪردگي انهن ملازمن جو ئي سبب هئي جن کـي اڄ نااهل گهٽ تعليم يافتہ ۽

سياسي پارٽين جو ڪارڪن ڇٽي وڏي پيماني تي ڇانٽي ڪيو پيو وڃي.

ڪاٽن ٽريڊنگ ڪارپوريشن ۾ مستقل ملازمن جو تعداد ٻارهن هزار ۽ موسمي آهي ملازمن جو تعداد اٽڪل ٥٣٢ هزار هيو ۽ انهن ملازمن جون پرتيون قابليت، تجربي ۽ بورڊ جي قاعدي جي مطابق ٿيون هيون.

ان وقت صورتحال اها هئي جو صرف ڪراچي ۾ ڪاٽن ٽريڊنگ ڪارپوريشن جي ٣٠٠ ملازمن مان ١٧٧ اسسٽنٽ منيجر. ڪمرشل اسسٽنٽ ۽ جونيئر ڪمرشل اسسٽنٽ لاٿا ويا آهن. اها صورتحال صرف ڪراچي ۾ هئي جڏهن ته پنجاب ۾ هن وقت تائين اٽڪل هڪ هزار ملازم خارج ڪيا ويا آهن.

پاڪستان فورم جي ٿوري سان

ترجمو :- **سوڀو سنڌي**

ساگر سنڌي

گيت

پنهنجي ديس جي ڌرتيءَ ڪاڻ
تون سورهيه ٻڌجي سينو تاڻ
موت نه توکي ماري سگهندو
موت کي ماري اچ تون هاڻ
جي سنڌڙيءَ خاطر سرڙو ڏيندين
ٻڌجي هوشو هيمون ايندين
پوءِ ڪڏهن نه ويندي سنڌوءَ مان
تنهنجي لهوءَ جي لالاڻ.

ادل سومرو

وائي

انڌو آهين تون
پورهيت آهي روشني
آءٌ انهيءَ هو پوڇاري
جنهن جي هٿ لڳون.
پورهيت ....
ڪکرن سندي ڪک ۾
اڪل • هن وڇون.
پورهيت ....
سينين تجوڙين ۾
سانڊيا نانگ وڇون.
پورهيت آهي روشني
انڌو آهين تون

مظهر اچڻ

انسانيءَ تهذيب جي اڳ واري دور ۾

انسان جي جاکوڙ

انسان هڪ سماجي جانور آهي. هن پاڻ کي موجوده تهذيب جي دنيا ۾ پهچائڻ لاءِ صدين کان نسل در نسل جاکوڙ ڪئي آهي ڏکيين منزلن ۽ وڏن ڏاکن کي لتاڙي نه فقط پنهنجي نسل جو واڌارو ڪيو آهي، پر پنهنجي پاڻ جو بچاءُ به ڪيو آهي. هن ڪنهن دور ۾ پاڻ کي انسان سمجهيو، ڪنهن دور ۾ گروهه، ڪنهن دور ۾ ڪٽنب، ڪنهن دور ۾ قبيلو ۽ ڪنهن دور ۾ قوم سمجهيو ته ڪنهن دور ۾ وري طبقو سمجهيو آهي.

انساني واڌاري جي ڏکيين منزلن ۽ وڏن ڏاکن ۽ دورن جو گهڻو ڪري ۽ سڌوسنئون واسطو سندن پنهنجي بچاءَ لاءِ زندگيءَ جي ذريعن ۾ مهارت ڪرڻ ۾ آهي، ڇاڪاڻ ته ڪائنات ۾ انسان جي وڏائي ۽ برتريءَ جو دارومدار خود انساني زندگيءَ جي ذريعن ۽ ان جي پيداوار ۾ ماهر هجڻ ۾ آهي. انسان ئي هڪ اهڙي هستي آهي، جنهن جي باري ۾ چئي سگهجي ٿو ته هن گذر سفر ۽ زنده رهڻ لاءِ ڪاڌي خوراڪ جي پيداوار تي مڪمل مهارت حاصل ڪئي آهي. اها مهارت ئي انسان کي ويهين صديءَ جي هن ائٽمي دور ۾ پهچايو ۽ اها ئي مهارت انسان کي اڃا اڳتي آئي ڪيس پنهنجي نسل جي طبقن ۽ قومن جي ڦرلٽ، ڏاڍ ۽ زبردستي کان نجات ڏياريندي.

انساني زندگي جي پيداواري قوت جي واڌاري کي سمجهڻ، پرکڻ ۽ جاچڻ لاءِ دنيا ۾ به جدا جدا خيال آهن، يا ٿلهي ليکي هن سماج جي واڌاري يا اوسر کي سمجهڻ لاءِ به مختلف ۽ هڪ ٻئي جي ابتڙ

نظريا آهن. هڪڙا چون ٿا ته هڪ جهڙين حالتن مان هڪ جهڙا نتيجا پيدا ڪندڙ ۽ سخت قانونن جي هلندڙ قدرتي نظام کان سماجي واڌاري، ترقي ۽ اوسر جو نظام بلڪل مختلف آهي، ۽ ٻيا چون ٿا ته سماجي زندگيءَ ۾ ائين ڪونه ٿيندو آهي- اتي هر شيءِ هر ايجاد اتفاقي ۽ پنهنجو پاڻ وجود ۾ ايندي آهي، انسان ڪنهن به شيءِ ۽ ايجاد لاءِ اڳوات ڪجهه به چئي نٿو سگهجي، وڏا وڏا مفڪر، حڪمران، جرنيل ۽ سائنسدان پنهنجي مرضيءَ سان نوان، نوان خيال، طريقا، اٽڪلون سٽڪلون ۽ ايجادون ڪري تاريخ جوڙيندا آهن، يا ائين ڪٿي چئجي ته انهن خيالن، طريقن اٽڪلن ۽ ايجادن جو انسان ذات جي پيداواري گهرجن، بچاءَ ۽ بقاءَ سان ڪوئي به واسطو ڪونه هوندو آهي، انهن شين جي مڪمل ٿيڻ ڪانپوءِ انهن جي گهرج ۽ ڪاپي لاءِ موقعا ڳولهيا ويندا آهن. ليڪن ٻيا چون ٿا ته- نه انسان سماج ۽ تاريخ برابر جوڙي ٿو، ايجادون به ڪري ٿو پر ان جوڙجڪ لاءِ ڪجهه بنيادي قانون ۽ ڪسوٽيون آهن. جن جو هن سموري سماج ۽ ڪائنات جي مانداڻ تي قبضو آهي، يا ڪٿي ائين چئجي ته هن سماج ۽ ڪائنات کي سمجهڻ ۽ پرکڻ لاءِ هڪ بنيادي قانون آهي، هڪ ڪسوٽي موجود آهي- جنهن تي اسين هن سڄي سماج جي جوڙجڪ، واڌاري ۽ اوسر کي پرکي سگهون ٿا- فطرت جي هن قانون کي سمجهڻ لاءِ اسانکي هيٺين ٻن ڳالهين کي نظر ۾ رکڻو پوندو. پهريون ته دنيا ۾ ڪابه شيءِ سڄي ساري، اڪيلي، يا هڪ ٻئي شيءِ مان نهيل ڪانه هوندي آهي، پر هر شيءِ ۽ هر ڳالهه جو جڙڻ، ٺهڻ، وڌڻ ۽ ويجهڻ ۽ ٻن ابتڙن جي ڏاڪي به ڏاڪي ميلاپ ۽ ٽڪر جو نتيجو هوندو آهي، انسان پنهنجي ۽ مخالف قوتن جي ميلاپ ۽ ٽڪر مان ٺئين نئين شيءِ يا ڳالهه ناهي پنهنجي "پاڻ" جي بچاءَ ۽ گذرسفر جي رستن جي حفاظت ۾ مهارت حاصل ڪندو آهي.

ٻيو ته دنيا ۾ ڪابه شيءِ هڪ هنڌ بيٺل ۽ قطعي آخري ۽ ساڳي حالت ۾ نه هوندي آهي، ۽ نه ئي ڪنهن ٻئي ڪنهن شيءِ کي

هن جي آخري شڪل سڏي سگھجي ٿو. پر هرڪا شيءِ، هرڪا ڳالهه ڪنهن طريقي سان ڌهي، نهي ختم ٿي ۽ وري نهي ٿي هر شيءِ هر ڳالهه سدائين چرپر ۾ آهي، ان ۾ ڪانهه ڪا پڌري ڏني وائني يا لڪل ۽ اڻ لڪل ڦيرڦار ٿيندي رهي ٿي. انسان جي به پنهنجي "پاڻ" جي بچاءَ ۽ گذرسفر جي ذريعن ۾ مهارت هڪ هنڌ بيٺل ۽ هر دور ۾ ساڳي ڪونه هوندي آهي، ۽ نه ئي اها پنهنجو پاڻ يا هڪ ئي شيءِ يا ڳالهه مان پيدا ٿئي ٿي. پر انسان جي پنهنجي ۽ پنهنجي مخالف قوتن جي ڦيرگهير جي نتيجي ۾ نهي، ڍهي ختم ٿي ۽ وري نئين انداز ۽ نئين روپ ۾ اپري ٿي. اهڙي طرح انسان جي مهارت ۾ هميشه ڪنهن نه ڪنهن طريقي سان لڪل يا پڌرو واڌارو ٿئي ٿو.

انسان جڏهن صرف انسان هو ته هو پنهنجي ۽ پنهنجي مخالف قوتن بک، قدرتي آفتن ۽ وحشي جانورن کان بچاءَ جي نتيجي ۾ مختلف طريقن ۾ مهارت حاصل ڪئي. جڏهن انسان گروهه، ڪٽنب، قبيلو، يا قوم ٿيو ته پنهنجي گروهه، ڪٽنب، قبيلي ۽ قوم ۽ سندن مخالف قوتن بک، قدرتي آفتن، وحشي جانورن ۽ ٻين گروهن، ڪٽنب، قبيلن ۽ قومن کان بچاءَ جي نتيجي ۾ مختلف طريقن، اٽڪلن ۽ خيالن ۾ مهارت حاصل ڪئي، ۽ وري جڏهن انسان طبقن جي ڳالهه ڪري ٿو ته انسان پنهنجي طبقي ۽ سندن مخالف قوتن يعني، بک، بيروزگاري، قدرتي آفتن، مخالف طبقن ۽ ان جي ٻين قوتن جي بچاءَ جي نتيجي ۾ مختلف طريقن اٽڪلن، خيالن ۾ مهارت حاصل ڪرڻ لاءِ جاکوڙ ڪري ٿو.

موجوده صدي انساني زندگيءَ جي تيز تر ڪوڙهي ۽ جلد جلد تبديل ٿيڻ جي صدي آهي. هن صديءَ جي شروعات ۾ انساني زندگي ۾ بجلي جي قوت به شامل ٿي. هن صدي کي بجلي جي صدي سڏيو ويو. بعد ۾ طبعي علم جي ماهرن هن صديءَ کي ائٽمي توانائي جي صدي سڏيو، حساب ڪتاب جي ماهرن وري هن کي ڪمپيوٽر جي صدي سڏيو، ڪيمياگرن هتراڊو مادن ۽ انساني منڊل جي چاڻ

رکندڙن چنڊ جي پرواز جي صدي سڏيو- مطلب ته هن صديءَ ۾ انسان ذات تمام تيزي سان نيون نيون ايجادون ڪيون- پرائيون شيون جلدي جلدي پس پرده ٿينديون ويون ۽ نيون شيون اپرنديون رهيون- يا ائين چئجي ته هن صديءَ ايجاد ٿيل شين جون عمريون گهٽائي تمام ننڍيون ڪري ڇڏيون آهن، ته وڏاءُ ڪونه ٿيندو. هڪ عام ماڻهو به انهن ايجادن جي وڌڻ، ويجهڻ، ختم ٿيڻ ۽ وري نئين انداز ۾ نهڻ کي چڱي طرح بذات خـود ڏسي وائسي ۽ سمجهي چاڻي سگهيو آهي- جڏهن ته اڳي ڪنهن شيءِ جـي ايجادن ۽ ان جي واڌاري ترقي ۽ اوسر، ۽ پراڻين شين جـي تباهي، بربادي ۽ وري نئين انداز ۾ نئين روپ ايجاد لاءِ انسان کي ڪيترائي نسل ۽ ڪيتريون صديون انتظار ڪرڻو پوندو هو. اهو ان ڪـري جو اج جي هن تهذيب واري دور ۾ انسان جي پنهنجي قومن ۽ طبقن جي بچاءَ لاءِ پنهنجي ئي نسل جي قومن ۽ طبقن ۾ ويڙهاند آهي. ڦريل قومون ۽ طبقا پنهنجي بچاءَ لاءِ ڦورو قومن ۽ طبقن سان علم، ڏاهپ، اتڪلن، اتحاد، سائنس، ٽيڪنالاجي جـي ميدان ۾ مهارت حاصل ڪرڻ لاءِ پاڻ پتوڙي رهيا آهن. انسان جي موجوده ميدانن ۾ پاڻ پتوڙڻ جي مهارت کي سمجهڻ لاءِ اسان کي تهذيب واري دور کان اڳ انساني جاکوڙ جي تاريخ کـي ڏسڻو ۽ پرکڻو پوندو ته ڪيئن شروع کان وٺي انسان پنهنجي نسل جي بقاءَ لاءِ مهارت حاصل ڪئي- چاڪاڻ ته انسان جي پنهنجي بچاءَ جـا سلسلا ازل کان جاري آهن ۽ جاري رهندا. اهي هڪ ٻئي سا ڪڙو ڪڙي ۾ مليل لاڳاپيل، گوناگون ۽ اڻ ڳڻت آهن.

(باقي آئينده)

—*—*—

رسول بخش پليجو

(ڪهاڻي)

”وڃو هنئين ته وڃو...“

هيءَ سچي ڪهاڻي پورا ١٠ سال اڳ ۴ مارچ واري واقعي جي ٻئي ڏينهن تي لکيل آهي. اها نه رڳو هڪ ادبي شاهڪار آهي پر هڪ تاريخي ۽ ادبي دستاويز به آهي. اها سنڌ توڙي هند ۾ بار بار ڇپي ۽ پسند ڪئي ويئي آهي. ۴ مارچ جي موقعي تي اسان اها پڙهندڙن لاءِ پيش ڪريون ٿا.

(مرتب)

صبح جو سڄو شهر ڄڻ ڏينهن جو منارو بڻجي ويو. فضا ۾ هزارين سوال، اطلاع، تصديقون ۽ افواهه ڳجهن وانگر لامارا ڏيئي رهيا هئا. ماڻهن جا آواز ۽ سندن چهرن جا رنگ بدليل هئا.

بيا ته ڇڏيو، پر خود ”گولي چل گئي“ به اڄ صفا بدلجي ويو هو. هرروز صبح جو ڇهين بجي باقاعدگيءَ سان اخبارن جو ٿهو سائيڪل تي کڻي سهڪندو سهڪندو اچي ساڳي ڇاتل سڃاتل هيبتناڪ وحشي رڙ ڪندو آهي، ”گولي چل گئي“ ايتري قدر جو منهنجي واچ خراب ٿي ويندي آهي تڏهن به آءٌ ”گولي چل گئي“ جي اچڻ يا نه اچڻ سان اندازو لڳائيندو آهيان ته ڇهه لڳا آهن يا نه.

اڄ صبح جو جڏهن هن پنهنجي دستوري وحشي واقعي بدران ڪجهه دٻيل انساني آواز ۾ دانهن ڪئي، ”لاٺي چل گئي“ تڏهن منهنجا ڪن کڙا ٿي ويا هئا.

”اڄ ضرور ڪجهه ٿيو آهي“- مون سوچيو.

بار روم ۾ گهڙيس ته ائين، ڄڻ ته ڪنهنجو پٽر وڇايل آهي. آهستي آهستي غصو غم تي غالب پوڻ لڳو، آواز اوچا ٿيڻ لڳا. هڪڙو بزرگ اوچتو ٽپ ڏيئي اٿي بيٺو ۽ واڪو ڪري چيائين، ”اچو ته هلون“ اسين ٽيئي ڄڻا بيا به اٿي کڙا ٿياسون.

ڪار پرگهڙي روڊ وٺان ٿيندي جڏهن سينٽرل جيل جي احاطي ۾ گهڙي، تڏهن ٻريان لائوڊ اسپيڪر تان آواز ٻڌڻ ۾ آيا. ”هٽ جائو“ ”هٽ جائو“ ”پيڇي هٽ جائو“ شاهي دروازي اڳيان هيسل ۽ پريشان ماڻهن جا ٽولا بيٺل هئا ۽ اسان جا وڪيلن وارا ڪارا ڪوٽ ڏسي اسان کي ورائي ويا. ”ڇا ٿيندو“ اسان سلپون اندر ڏيکاري موڪليون- اڌ ڪلاڪ کان پوءِ وڏي در جي ڇوٽين ٻتي کلي، اندر گهڙياسون- سپرنٽينڊنٽ جو ڪمرو پريل هو- اسان سندس ڪيڪار وراڻي پنهنجو مطلب ٻڌايو، ڇيائين ”اينٽر لکي ڏيو“ ليٽر لکي ڏنوسين ”ملاقات ٻه ڪندئو؟“ ”ها هدايتون وٺيون آهن،“ اسان مان ڪنهن چيو- سپرنٽينڊنٽ تمام فضيلت وارو ماڻهو هو. پر ڪير ٻه ڳالهائڻ جي موڊ ۾ نه هو. ” معاف ڪجو، سرڪٽ هائوس مان ٿو ٿي اچان، پنج منٽ!“ ائين چئي سپرنٽينڊنٽ هليو ويو. اسان معنيٰ ڀريل نظرن سان هڪ ٻئي کي ڏٺو. هڪڙي جي نگاه چيو ”مٿان هدايتون وٺڻ ويو آهي!“ ٻئي جي نگاه چيو ”ڪا نئين چال کيڏندا!“ ٽئين جي نگاه واچ تان موٽندي چيو. ” اڇوڪو ڏينهن لنوائيندا!“ چوٿين نگاه هٻڪندي چيو، ”مرگهو پاڻ کي ڦاسائڻ ....“

اسين نهي ٽڪي اهڙي انداز سان ڪرسين تي ٿي ويٺاسين، ڄڻ ڇاٻه ٿي پوي ته ٽڪي بيزار نه ٿينداسين ۽ نڪي ڪنهن بهاني ۾ اچي موٽنداسين.

جيلر ۽ قيدي آيا ويا پئي، جيل جو ڊاڪٽر اچي ويٺو، ڪجهه دير بعد هڪ برف جهڙين اڇين ٻانهن، باهه جهڙن ڏڳندڙن ڳلن، ۽ نيرين، مرڪندڙ ۽ نچندڙ اکين واري ٢٥ سالن جي عورت اچي ويٺي، سيني جون اکيون بي اختيار منجهس کپي ويون. پر هڪ دفعو ڏسي وري ڪنهن ٻه ڏانهنس نه نهاريو- اڄ ڪنهن ٻه قسم جو لطف حاصل ڪرڻ ڇڻ انهن جذبن سان غداري هئي جيڪي اسان جي سينن ۾ پئي ٻڙڪيا- ههڙي وقت تي......“ اسان سوچيو.

ڪلاڪ گذري ويو. اسين ڪاغذ پٽ تيار ڪرڻ ۾ لڳي وياسين. هڪڙو قيدي گهڙي آيو اسان ڪان پاسيرو ٿي بيٺو اسان ڏانهن ڏسڻ بنا جيلر سان ڳالهائڻ لڳو. مون بي خياليءَ سان ڏانهنس ڏٺو، ناهوڪو سنهڙو هاڪڙو جوان، قاتل ڪپڙا، ڪنبريل وار، وڌيل ڏاڙهي اگهاڙا پير، نرم پروقار آواز، هن جهڪي جيلر کي ڪجهه چيو پئي. اوچتو اسان ڏانهن لئونٽون هنيون ۽ منهنجي دل جي ڌڙڪ بند ٿي وئي.

مون کان بي اختيار نڪري ويو، ”يوسف لغاري“ هن جي چهري تي هڪدم سندس جڳ موهيندڙ معصوم پياري ۽ پنهنجائپ واري مرڪ ڇانئجي وئي.

”يوسف لغاري...... يونين جو صدر؟“ هڪ ساٿيءَ پڇيو، مون يوسف کي ڀاڪر پائيندي ڪنڌ ڌوئي هاڪار ڪئي.

”ڪل گهڻا؟“ مون پڇيس.

”٢٠٧“ هن ورائيو.

”زخمي گهڻا؟“

”سڀ“

”سخت؟“

”گهڻي ڀاڱي“

يوسف هليو ويو. اجا ٻه راتيون اڳ هو منهنجي آفيس ۾ پڙس جي جاءِ جي اپيل جا ڪاغذ ڪٺي آيو هو. چڱو ڀلو ۽ آزاد هو، سندس نس نس مان زندگي پئي ڇلڪي.

سپرنٽينڊنٽ نيٺ موٽيو. ”ٻيا ٻه ملاقاتي آيا آهن. اڳو پوءِ اوهان ٻه گڏ هلو ته ٻنهي ملاقات ٿي وڃي.“ ته چئبو ته ملاقات واقعي ٿي پئي، ٻيا ملاقاتي ۽ اسين سڀ گڏ جيل جا چڻ سان لنبيل صاف سٿرا گس ڏيئي اندر وياسين. وات تي تعارف ٿيندا رهيا.

”مجيب پيرزادو- انجنيرنگ ڪاليج!“

”ڪامل راڄپر- ميڊيڪل ڪاليج!“

هڪ دروازو کليو ۽ اسين ٻه سئو کن سي ڪلاس قيدين سان

پريل هڪڙي شاهي اڱڻ ۾ داخل ٿياسون. اڱڻ اندران هڪ ڪايل جيل بلڪ، ڪايل اسپتال تي لڳو. قيدي نڪيدين آداس، ماتمي ٿواڻن ۾ ورڇيا، اگهاڙي پٽ تي ويٺا هئا. اسان کي ڏسي سڀ دروازي ڏانهن وڌي آيا.

فضا ۾ آيوڊين جي بوءِ ڇانيل هئي. ٻهريائين مون پنهنجي پراڻي دوست علي احمد قريشي جي پٽ اعجاز کي سڃاتو. هو ٻيرين اگهاڙو پنهنجي منهن ڪجهه سوچيندو پريان پئي ويو. گوڙ تي ڪنڌ ورايائين ته اسان جون اکيون مليون. مون اڳپر پاڻ کي سمجهائي ڇڏيو هو ته کهڙو به نظارو ڏسندس ته به جذبن جو اظهار نه ڪندس مون کيس ڀاڪر پاتو ۽ سندس هٿ دٻائي ايترو چيومانس ”خوش رهه“ پر پنهنجن جذبن کي وس ۾ رکڻ ايڏو سولو نه هو، قيدين جنهن وقت پنهنجن ڏکويل ۽ غصي ڀريل آوازن ۾ پنهنجي روئداد بيان ڪئي، جڏهن اسان جون نظرون سندس قاتل مٿن سڄي بند ٿيل ٽنگن چچريل منهن ۽ بدن، ليڙون ليڙون ۽ مٽيءَ ۾ ڀيوت ڪپڙن ۽ اگهاڙن پيرن تي پيون تڏهن لنين ۽ گوڙها آٽيندڙ گئيس جي دونهن، لانگ بوٽن، رائيفلن جي ڪنداڪن گپ ۽ پاڻيءَ ۾ لتڙيل چيپاٽيل ۽ چچريل نوخيز انساني جسمن جي تصويرن ذهن تي حملو ڪيو، تڏهن پنهنجي جذبن تي قبضو رکڻ مشڪل ٿي پيو. جڏهن هڪڙي زخميءَ منهنجي هٿ کي لوڏي چيو ”ادا آءٌ توهان جي ضلعي جو آهيان.“ جڏهن هڪڙي عرب چوڪري ٽٽل ڦٽل انگريزيءَ ۾ دانهن ڏيڻ جي ناڪام ڪوشش ڪئي، جڏهن هڪڙي نوجوان منهنجي ڪرسيءَ جي پرسان پٽ تي ويهي چيو ”ادا اسان کي ڇپائون مرغا ٿيو.“ جڏهن ٻئي چيو ”آءُ هٿ اپا ڪري پاڻيءَ مان نڪتس ته مونکي ٻاهر نڪرڻ شرط رائيفل جو ڪنداڪ هڻي ڪيرائي وڌائون، هي ڏس منهنجو مٿو.“ جڏهن هنن گوڙهن کي پي سينا تاڻي، چيوتي، ”پرواهه نه آهي هي ٻهريون امتحان هو، اسين امتحان لاءِ تيار آهيون!“ تڏهن نڙيءَ ۾ ڪا شيءِ ڦاسي ٿي پئي، ماڻهو ٻچيو ٿي ويو ته اجهو ٿيون اکيون پرجيو اچن، هاڻ تا گوڙها وهن. مون پاڻ کي پٿر بنائي ڇڏيو به

ڪلاڪ پٽر بنيو سخت زخمين جـون لسٽون لکندو رهيس، مونکي خبر هئي ته ويل سامان ڪونه ملندو اندريان زخم ڪونه متجندا. نه هنن جا ۽ نه اسان جا. پر اسان لکندا رهياسين ساڍهو ڪنهن نمونـي رڌل هجي ته سوچڻ کان بچيو پئي. پاسي ۾ وينل زخمي متي واري کي چيم "تون ليٽي پئه. آرام ڪر!" هن پڇيو "ڪٿي" مون لوٽوهنيو آڳهاڙي پٺ وهاڻو به ڪونه هو. مون لڄي ٿي اکيون ڦيرائي ڇڏيون وري ماڻس ڪونه ڳالهايم. اينري ۾ آيل ملاقاتين کي پنهنجي قيدي ساٿين گڏ ٿيڻ لاءِ چيو. قيدي ٻيڪائيندا، پنهنجا زخمي بدن گهليندا هڪ هنڌ گڏ ٿيا. تقرير ڪندڙ جو آواز بلند ٿيو، ساٿيو! اڄ اسين ڀرين آزمائش مان لنگهيا آهيون. اڃا به ڏکيـون گهڙيـون اچڻيـون آهن. پر اسين حق لاءِ سڀ ڪجهه سهڻ لاءِ تيار آهيون." آءٌ ميڙ مان هليو آيس. مون کي هنن سان گڏ ڀيهڻ جو ڪو حق ڪونه هو. هو زخمي هئا ۽ آءٌ سڄڻ لڱن سان، هو بند هئا ۽ آءٌ آزاد، هو آزمائش ۾ مبتلا هئا ۽ آءٌ پنهنجي ڏنڊي ۾. هو بيجنس هئا ۽ آءٌ بيجنس. مون کي بي اختيار فارسيءَ جو شعر يـاد آيو. "ڪسي ڪـشته نه شد، از قبيلهٔ ما نيست." (جيڪو ڪٽل ناهي اهو اسان جي ساٿ مان نه آهي.)

سهڻي لطيف به ته چيو آهي" وڍيو هئين ته ويهه نه ته وڃيو وڃ واٽ تون." مون پنهنجي واٽ ورتي ۽ وري وڃي ڪرسيءَ تي وينس.

اسان جو بزرگن اڳواڻ ۽ پيا ساٿي به رڌل هئا، ڪو لکڻ ۾ ته ڪو پڙهڻ ۾ سندن چهرن تي سمنڊ جهڙا اونها تاثر هئا. رواني ٿيڻ وقت اسان کي چيائون: "اڄ پلا ضامن تي ويندو؟"

مون کين ڪوڙو دلاسو ڏيڻ مناسب نه سمجهيو. مون چيــن "شايد ڏينهن ٻه ٿيا اڃا به وڌيڪ لڳن، اها تڪليف برداشت ڪرڻي آهي. ڇا ڪجي مجبوري آهي." تڏهن چيائون، "توهان ڪو به خيال نه ڪريو. ضامن ٿئي نه ٿئي پرواهه نه آهي، اسين سڀ ڪجهه سهنداسين."

موٽيندي آفيس ۾ سپرنٽينڊنٽ چانهه گهرائي- اِتي ري ۾ هڪ قداور جانٺو، چست ۽ ڦڙت سهڻو انگريزي لباس ۾ ڀريل ماڻهو لنگهي آيو. سندس بيحد دلڪش مردانگي حسن کي ڏسي مون پنهنجن نندين جي پاڻيءَ کي داد ڏنو. سپ آٿي بيٺا. هن سپرنٽينڊنٽ جي ڪرسي والاري. سپرنٽينڊنٽ بيٺو رهيو. نئين آيل اسان جي قيدين بابت ڳالهه ٻولهه شروع ڪئي، سندس گفتگو هڪڙي سوفي صدي حاڪم جي گفتگو هئي. هن بار بار، ”تخريب پسند“ ”انتظام“ ”حڪومت“ ”ذميوارين“ جا لفظ ٻئي دهرايا. اسان کي ائين پئي خطاب ڪيائون، ڄڻ ته اسين ٻه ڪنهن چڱي چال ولرا قيدي هئاسين. مون کي ائين لڳو ڄڻ مون هي يا ههڙو ماڻهو ڪٿي ڪو ڏٺو آهي. اوچتو مون کي فلم ”گنس آف نوران“ وارو جرمن گستاپو آفيسر ياد آيو، هي به اُن ساڳي جنس مان هو، پيدائشي حاڪم، سموري انساني مخلوق کان مٿي، افضل ۽ سمورن انسانن کي قيدي ۽ ڏوهاري سمجهندڙ.

اسين سندس تقرير کي جڏهن آڌ ۾ ڇڏي اٿياسين. تڏهن ڏٺوسين ته هو ناراض ٿي پيو. پر اسان کي وڃڻ جي اجازت ڏنائين. قيدين بابت ضروري ڪم لاهي، آءٌ شام جو گهر موٽيس. عادت موجب ماني کائڻ کان بعد اخبار پڙهيم. منهنجي نظر پوئين صفحي تي ڇپي پيهي رهي. مون اُن جا پويان اکر وري وري پڙهيا.

”ڪيل هو:- ڪوبه خاص زخمي ڪونه ٿيو آهي. ڪجهه گرفتاريون ٿيون آهن حالتون ٺيڪ ٺاڪ آهن.“

منهنجي اکيان ٢٠٧ قيدي، سوين ڇڄريل ۽ سڄبل مٿا، منهن، ٽنگون، ڄاڙيون، ٻانهون ۽ پٺا ڦري ويا. ”ڪوبه زخمي ڪونه ٿيو آهي، ڪجهه گرفتاريون ٿيون آهن. حالتون ٺيڪ آهن.“ مون وري تلخي سان دهرايو ۽ اخبار اڇلائي ڇڏيم. ٻئي ڏينهن ساڳي اخبار ۾ وڏين سرخين سان ٢٠٧ قيدين جي ضمانت تي آزاد ٿيڻ جي خبر پڙهيم- پر ڏيڍ ڪي ويهه پنجويهه ڄڻا نوان گرفتار ٿيا هئا تن جي گرفتاريءَ جي خبر ڳولهي ڳولهي ٿڪجي پيس پر ڪٿي به نظر ڪونه آئي. مون اخبار ڦاڙي پرزا پرزا ڪري ڇڏي.

ابراهيم سارنگ   (ڪهاڻي)

اندر جا وڍ

”سائين پاڻي پي اچان“ ڇوڪر جي آواز تي ماستر ڪنڌ مٿي ڪئي ڪاوڙ مان چيو، ”نياڻو گهڙيءَ گهڙيءَ سيٽيا بيٺا آهيو، سائين هڪ ڪري اچان، پاڻي پي اچان، وچ ڪٽا وري آئين ته ڪلا هٿندوسانءَ“ ماستر وري سوچ جي ساگر ۾ گم ٿي ويو- ويهه ورهيه نوڪريءَ کي ٿيا اٿم، اهوئي ماستر ڪابه عزت ڪونه جيڪو گهر ڪان رسي سو ماستر تي سٽيو اچي، چون، هون! ماستر پڙهائن ڪونه سڄو سال ٽا حرام جون پگهارون ڪائي جاوا ڪن!، پلا ٽن سون ۾ ڪهڙا ٽا جلوا ٿي سگهن مهينو به چڱي طرح ڪونه ٿو گذري، مڙيو ئي پٺي سٺي مشڪل سان ٿو گذارو ڪجي. ڪابه زندگيءَ ۾ نواڻ ڪانهي ڪو مزو ڪونه ٿو اچي- اسڪول، گهر، ڳوٺ، ساڳيا ماڻهون، ساڳيون جايون، ڏسي ڏسي اروح ئي ڪٽو ٿي ويو آ. پلا هيءَ به ڪا زندگي آ، ان ڪان ته پلو موت آ. اسڪول ۾ سڄو ڏينهن ڇورا تنگ ڪن، سائين موسو ماري ٿو، سائين علوءَ ڇهنڊي پاتي، سائين مولو ڇپرا ٿو ڪڍي.“ اهي ڇورا ته نياڳا آهن سڄو ڏينهن ٽا نڪ ۾ دم ڪن. ماري ماري هٿن ۾ ئي سور ٿو پئجي وڃي مجال آ جو ڇورا سڌرن. پخي هٽي هٽي گهر پهچون ته اهو ئي ٽمجهڙ، ڪروڙ، ٻارن جو روج راڙو بابا خرچي ڏي، بابا بوٽ ڪونهي. زال جون جدا ڳالهيون هيءَ شيءِ ڪانهي، اٽو ڪونهي، گيهه ڪونهي. پلا اڪيلو ڪاڏي وڃي ڪاڏي وڃان. ٽن سون مان پلا ڪهڙو گذارو ٿي سگهندو.

گذريل سال سڪينه جي شادي تي هزار روپيه ڪن جي-پي فنڊ ڪيڊرايم ته اهوئي قرض اجا تاءِ بيٺو آهي. اهو قرض ته قبر ڇڏائيندي. ان ڏينهن به سڪينه ماءُ پئي چيو ته سڪينه جا ساهرا

مهٽا ٿا ڏين تہ چا ڏنئون ڏيءَ کي، ٻہ اگهڙيون ويڙهي سيڙهي ڪٽي ڏيءَ اسان جي حوالي ڪيئون، پيٽيان پينگيا ماڻهو!

ماڻهن جا مهٽا جدا،گهر جون اڻ پوريون گهرجون، ٻارن جون معصوم خواهشون ۽ زال جي بيماري- پورٽ ئي ڪانہ، تيون سال ٿي ويو آ، جو بوٽ بہ گڙي ويو اٿـم، ايتري وسعت ڪانهي جو ڪٽي نئون وٺان. ڪالهہ وڪيل وارو ڇورو پير ۾ وينل ملان خدن جي چوري کي پيو چٽي، اڙي سائين جو بوٽ تـہ ڏس ڪيئن نہ ڪسي ويو آ، ٿهہ ٿهہ ڪري ڪلڻ لڳا، پر مون ٻڌو اڻ ٻڌو ڪري حاضري وٺڻ ۾ مشغول ٿي ويس، ائين پورٽ ڪانہ پوندي، پـلا شام جو پڪوڙا وڪڻان! چاڪيان- گذارو جو ڪـرڻو آهي. پيٽ جو دوزخ جو ڀرڻو ٿيو، پر ماڻهو چا چوندا، ڇورا ڏسـي هڪ ٻئي کي چوندا تہ اڙي ڏس سائين ني پڪوڙا ٿو وڪٽي!

”سائين صاحب!“ ڇوڪر جي زوردار رڙ تي ماستر ڪـان ڇرڪ نڪري، ويو! ذري گهٽ ڪرسيءَ تـان ڪريو هو، پاڻ سنڀاليندي ٻيهي سامهون ڏسڻ لڳو، جتي ڏهن ٻارهن قدمن تي صاحب ڪيس گهوري رهيو هو- ماستر ٿهہ سياري ۾ سڄو پگهر ۾ شـل ٿي ويو. ٻوڙ ٻائي ڪنندڙ آواز ۾ صاحب کي چيائين ”اچو سائين اچو“ صاحب هون ڪري ڪرسيءَ تي اچي ويٺو.

” ها تہ ماستر صاحب ڏاڍيون پئي ننڊون ڪيـو“ پلا حرام جو هڏو جو پئجي ويو ٿـو پيٽ ۾، سـو ڏوڙ پڙهائيندو! صاحب ڪڙڪائيءَ سان چيو.

” نہ، سائين نہ، ننڊ ڪونہ پئي ڪيم مڙيوئي مٿي ۾ سور هيو“ ماستر ٻيوس ٿي چيو.

”هاڻ چڏ بهانن کي گهٽو ٿيو، مونکي ڏي وزيٽرس بوڪ“.

ماستر ڏڪندڙ هٿن سان ڪيس وزيٽرس بوڪ ڏنو، ” سائين ٻارت هجيـو آئون ٻچڙيوال آهيان- اوهان مائي باپ آهيو. “ ماستر ليلائيندي چيو.

صاحب پنهنجي گنجي چلڪندڙ ٽڪڻ تي هٿ گهمائيندي نه چاڙ چا مان چا لکي اسڪوٽر تي روانو ٿي ويو. ماستر ڪـا مهل ته ڪيس چپ چاپ ڏسندو رهيو، ڇڙ سندس بت مان ست ئي نڪري ويو هجي- پوءِ اوچتو خيال ايندي وزيٽرس بوڪ کولي پڙهڻ لڳو.

”ماستر کي اسڪول ۾ ننڊ جي حالت ۾ ڏٺو ويو. ڇوڪرا راند ڪري رهيا هئا. جنهن مان ماستر جي لاپرواهي ۽ ڪم چوري نظر اچي ٿي، بالا آفيسرن کي لکيو ويندو ته اهڙي ڪم چور ماستر کي دوري تي سزا طور بدلي ڪيو وڃي.“

ماستر جي اکين مان ٽپ ٽپ ڪري ڳوڙها وهڻ لڳا ۽ سندس هٿن مان وزيٽرس بوڪ ڇڏائجي هيٺ ڪري پيو.

گـذارش

اسان جو هي رسالو خاص ڪري سنڌي پورهيتن جي خبرن چارن لاءِ وقف هوندو، اسان جـو هارين، مزدورن ۽ ٻين پورهيت ڀائرن کي عرض آهي ته اوهان جي علائقي، مـل ۽ فيڪٽريءَ ۾ جيڪي مسئلا هجن، سي اسان کي صـاف سٺن اکرن ۾ پنهنجي هڪ پاسي لکي موڪلين جيئن اسان سندن لکڻين کي سهڻي نموني سان رسالي ۾ جاءِ ڏيئي سگهون.

ربنواز ميراڻي

هاري

هاري،
تنهن جي محنت
تنهن جو تخليقي عمل
تنهن جي نهٺائي.
۽ ڌرتيءَ سان پيار
چاهيان ٿو
توکي سجدو ڪريان
تنهن جي پيرن جي پٽي
متي تي لايان
هاري!
جي تون جاڳين.

منوهر سڪايل

ويٽنام

مان ويٽنام آهيان
منهن جو من
هنوئي آهي
تون سامراجي
آمريڪي جينٽ
بمبار
ڪيڏا به بم وسائين
فتح آخر منهن جي ٿيندي.

سرور سيف

۴ مارچ

رت جا ڏڳ
رستو لهو لهو
ڪنهن
وحشين جي ٽولي
معصوم جيو
چچريا، ڪچليا، ڪنا
گرم گرم
رت جا ڍڪ پيتا
وحشي- رهزن
قاتل- ڦورو
هر دور هر سمي
مسڪين مظلوم جو
رت پيئڻ لاءِ آتا
رستو لهو لهو
رت جا ڏڳ
چوٿين مارچ

صابر "غوثل" ڪلوڙ

ڏيئڙو

منهنجي اکين ۾ اونده ڇو
ڪاڻهوڪي ڪاري رات ڪان
لهي نٿي اڃان سو

شايد ڪو نظارو ڏسي
بيدار بيدرد نگري ۾
پنهنجو پاڻ پيون پسي

اياز گل

غزل

مرڪي چڪيا تي چڙهندو
سوئي سيني کي وڍندو
جاڳي سچ سدائين آهي
ڇهرن تان پردا ڪڍندو
ڏاهـا ٿيو، سو روپ سجاڳو!
ديس تي جو ڏاڙا هڻندو
سچ ستت ئي چڙهندو اهڙو
ساهه نه جنهن ۾ ڪو سڙندو
گل خوشبوءِ ڦهلائي پوءِ ئي
ٽٽندو، ٽاريءَ مان ڇڻندو

واجد

! ؟

حيرت آهي!
مونکي تون
ڪلندو ڏسڻ چاهين ٿو
پن ڇڻ جي موسم ۾
گل سنگهڻ چاهين ٿو
سياري جي
چانڊوڪيءَ جو
حظ وٺڻ چاهين ٿو
لاش جي زرد ڳلن کي
سرخ ڏسڻ چاهين ٿو
حيرت آهي
مونکي تون
ڪلندو ڏسڻ چاهين ٿو

سڪندر "ساجن"

ٻيهت

اڄ ئي پهر اندر ۾ پورهيت جي پيڙا
آهي ماڻهن من ۾ آدما اوسيئڙا
نه هي جنگيون ۽ جهيڙا، آهن چو عوام سان.

ڏيهه پرڏيهه آهي پورهيت جي پچار
هر هنڌ پهچي ٿي لانگوٽين جي للڪار
پورهيت سندي پڪار، اڄ وئي پڙاڏو بڻجي.

علي احمد ميمڻ

سنڌيڪار:- پريل مري

نوشهري فيروز جي هارين جون ظالمانا بي دخليون بند ڪيون وڃن

ڪنهن به قانون تي عمل ڪرائڻ نوڪر شاهيءَ جي ذميواري هوندي آهي. پر هتان جي نوڪرشاهي انگريزن جي غلامي جي دور کان وٺي ساڳين پيرن تي آهي، ۽ هوءَ هر حڪومت جي نااهيل چڱي قانون کي حڪمران طبقن وڏيرن ۽ سرمائيدارن جي مدد سان بي اثر ڪرڻ ۾ ڪمال رکندي آهي- روز نوان نوان قانوني نقطا ڪڍي مظلوم طبقن يعني هارين ۽ مظلومن جي ڦرلٽ ڪي هڪ نئين انداز ۾ جاري رکندي آهي- سنڌي هاري جيئن ته اڃان تائين ڪنهن تنظيم ۾ نه آهن ۽ انهن ۾ ڪا خاص ٻڌي ڪانه آهي ۽ نه ئي هو وڏي پيمانيءَ تي منظم قوت آهن- تنهنڪري هو وڏيرن جي مقابلي ۾ ڏاڍا ڪمزور ۽ نه هئڻ جي برابر آهن. جنهن ڪري ابن ڏاڏن کان وڏيرن جا ظلم سهندا تا اچن. ۽ جيڪڏهن سنڌ اڃان اڪيون ڪونه ڪليون ته وڏيرن جا اهي ظالم سنڌ پٽن ۽ پوٽن کي سک جو ساهه کڻڻ نه ڏيندا.

گذريل حڪومت جيڪي زرعي اصلاحات نافذ ڪيا هئا حالانڪ انهن اصلاحي ضابطن سان نه وڏيرپ ختم ٿي، ۽ نه ئي سنڌ مظلوم هارين تي ظلم- پر هڪ ڳالهه اهڙي ٿي جنهن مان نندن وڏيرن جي هارين ۽ حڪومت خلاف وڏيرن جي هارين کي فائدو رسيو جو لينڊ ٽربيونل جي اجازت کان سواءِ بي دخلين تي پابندي لڳائي ويئي- باقي وڏيرن نوڪرشاهي سان گڏجي جيڪا قانون جي مٽي پليت ڪئي، سا ته سڀ کي خبر آهي. وڏيرن کي جيڪڏهن ڪنهن غريب

هاريءَ کي بيدخل ڪرڻو هوندو هو ته، پنهنجا چار غنڊا وٺي هاري کي بيدخل ڪري ڇڏيندو هو. ان جي خلاف غريب هاريءَ کي مختيارڪار ۽ لينڊ ٽربيونل اڳيان دانهن ڏيڻي پوندي هئي ۽ وري لينڊ ٽربيونل جا نوٽيس، مختيارڪار جي آفيس مان جاري ٿيندا هئا ۽ مهينن جا مهينا نوڪرشاهي جي ڳنڍ جوڙ ڪري تعميل نه ٿيندا هئا جيڪڏهن تعميل به ٿيندا هئا ته حاضرين تي حاضريون رکيون وينديون هيون ۽ اهڙي طرح فيصلو ٿيندي ٿيندي ٻه چار سال لڳي ويندا هئا. جيڪڏهن پوءِ فيصلو ڪٿي هاريءَ ويچاري جي حق ۾ ٿيندو هو تڏهن به ان لاءِ وڏيري کان زمين جو قبضو وٺڻ ناممڪن هو. پر جيڪڏهن اهو ممڪن به ٿي پوي ته ان لاءِ ٻي مسڪين هاري کي بيدخل ٿيڻو پوندو هو. جيڪو گذريل ٽن چئن سالن کان آبادي ڪندو رهيو آهي. اهڙي طرح اهو مسئلو حل ٿي نه سگهيو. موجوده دور ۾ هر وڏيرو ڀرپور انتظامي جذبي سان ميدان ۾ آيو آهي. ۽ هن جي بيدخل ڪرڻ جو طريقو ڏاڍو ظالمانو آهي، ڪمزور هاري ته بنا دير جي ٽپڙ کنيو اٿيو وڃي، جيڪڏهن ڪو ارڏائي ڪري ٿو ته وڏيرا ۽ انهن جا دلال ڪوڙيون رپورٽون درج ڪرائي ٿاڻن تي گهلائي هارين کي چورائي ٿو ته جيڪڏهن زمين ڇڏيو ته ته واهه نه ته ايف. آءِ. آر تيار آهي. پوءِ لاڪ اپ جيل ۽ ڪورٽ جا چڪر هوندا ۽ غريب مسڪين هاري هوندو

تازو تعلقي نوشهري فيروز ۾ به اهو سڀ ڪجهه ڪيو ويو. ليڪن ڪجهه مهينا اڳ ضلعي حيدرآباد کان بدلي ٿي آيل مختيارڪار جي اچڻ کان پوءِ صورتحال انتهائي سنگين ٿي ويئي آهي. صاحب موصوف مختصر عرصي جي اندر انتهائي تيزرفتاري جو رڪارڊ قائم ڪندي ٽيهارو کن هاري خاندانن کي بيدخل ڪري ڇڏيو، ٻڌو ويو آهي ته وڏيرن مختيارڪار صاحب جي ڏاڍي خدمت ڪئي آهي. بيدخل ٿيندڙ هارين جا نالا هيٺان آهن. نظر محمد، عبدالله خاصخيلي، محمد قاسم سولنگي، سلطان اچڻ، واڌو اچڻ، حاجي بالو، شاهه بيگ مري، لالو ملڪ، غلام عباس، پورو ماڇي، احمد شاهه، دين محمد وغيره وغيره. بيدخل ٿيل هارين مان ڪجهه هارين ڪورٽ ۾ پڻ اپيل داخل ڪرائي آهي.

نمائندي وٺان :-

لاڙڪاڻي شگر ملز جي مزدورن جا مسئلا حل ڪيا وڃن

١٤-٢-١٩٧٨ع تي خميس ڏينهن لاڙڪاڻو شگر ملز ايمپلائيز يونين جي جنرل باڊيءَ جي گڏجاڻي ٿي گذري. گڏجاڻيءَ ۾ ٻين ڳالهين کان علاوه هيٺيون قراردادون سيڪريٽري جنرل پڙهي ٻڌايون ۽ مزدورن يڪراءِ ٿي انهن قراردادن جي منظوري ڏني. گڏجاڻي جي صدارت سيد حسين شاهه بخاري جن ڪئي.

قراردادون

١- ملتان جي واقعي جي ڏوهين کي گرفتار ڪري سخت سزائون ڏنيون وڃن. خاص طور تي مل مالڪ شيخ مغيث، پرسنل منيجر، ڪنٽين ٺيڪيدار ۽ ملوث پوليس عملدارن کي گرفتار ڪري کين سرعام ڦاسي ڏني وڃي.

٢- ٽريڊ يونين تي لڳايل پابنديون هڪدم ختم ڪيون وڃن.

٣- هڙتال جو حق بحال ڪيو وڃي.

٤- جن مزدورن کي بيروزگار ڪيو ويو آهي، انهن کي بحال ڪيو وڃي ۽ سندن حقن جي تحفظ جي ضمانت ڏني وڃي.

٥- هارين جون بيدخليون بند ڪيون وڃن، زمين جيوڪري جي حالت ۾ پهريون حق کين ڏنو وڃي.

٦- شگر ملز ۾ جونيئر آفيسرن جي ڀرتي بند ڪري ۽ پراڻن حقدار ۽ تجربيڪارن ماڻهن کي ترقي ڏني وڃي.

٧- شگر مل نئون ديرو ۾ نئين ڀرتي هڪدم بند ڪري پراڻن سيزنل ۽ ڊيلي ويجز مزدورن کي پڪو ڪيو وڃي، مستقل

مزدورن کي ترقي ڏيئي مزدورن سان بيچيني ۽ عدم تحفظ جو احساس ختم ڪيو وڃي.

٨- شگر مل جي مزدورن کي ڌاندلن ۽ ڌمڪين ذريعي پريشان ڪرڻ بند ڪيو وڃي.

٩- آبادگارن کي جلد جائز سهولتون ڏيئي پريشانيءَ کان نجات ڏياري وڃي ۽ کين ضرورت ۾ ايندڙ هر چيز مهيا ڪري ڪمند جي وڌائڻ جو شوق پيدا ڪيو وڃي.

صبح ڏيندو

سنڌي قومي سوچ جي تاريخ ۾ هڪ زبردست انقلاب

* تاريخ ۾ پهريون ڀيرو سنڌ جي مارو ماڻهن پاران سنڌ ۽ پاڪستان جي سياست ۽ تاريخ جي آپريشن.
* ان انقلابي وطن دوست علم ۽ سائنس جي روشني ۾، جنهن دنيا جي ننڍڪين ۽ لاوارث، ايرين ۽ اگهين قومن کي مچائـي، مورائي مڙس ڪري، جوان جماڻ ۽ سگهارو، ڪنڌار ۽ ڪٽ مست بنائي ۽ سندن ڪياڙ ڦيرائي ڇڏيا.
* جنهن ڊنل ۽ هيسيل، ماريل ۽ پيڙيل قومن کي شينهن جا چاڙ ڦيرائڻ ۽ سانن جا ور سنوان ڪرڻ سيکاري ڇڏيو.
* جنهن جي سوجهري ۾ صدين جون ڦريون ۽ ڌاڙا ڀدرا ٿي پيا، گهر ڏٽين ۽ ڀاڳين، ڌاڙيلن ۽ ڀاتاريدارن کي ڇيلهين ۾ ٿوڙها وجهي ڪانئن صدين جا ڀلاند وٺي ڇڏيا.

سنڌ پاڪستان جي چوٽيءَ جي انقلابي وطن دوست، عالم ۽ ڏاهي

محترم رسول بخش پليجي

جي تيز، شوخ ۽ اڪابر ذهن جي نظرياتي تخليق جو مجموعو پيو ڇاپو پريس ۾ آهي: اڳواٽ ٿي آرڊر بڪ ڪرائڻ لاءِ لکو:

لياقت يوسفاڻي، معرفت سردار پريس گاڏي کاتو حيدرآباد سنڌ.

ماؤزي تنگ

واحد بخش

ڪارڪنن ۾ ڇڙواڳي ۽ آزاد خيالي

اسان سرگرم نظرياتي جدوجهد جا حامي آهيون، ڇاڪاڻ ته سرگرم نظرياتي جدوجهد ئي انقلابي تنظيمن جي پڌيءَ کي مضبوط ۽ مستحڪم ڪندي آهي. هر انقلاب دوست جو فرض آهي ته هو سرگرم نظرياتي جدوجهد کان پاڻ کي پاسي نه رکي. آزاد خيالي ۽ ڇڙواڳي سرگرم نظرياتي جدوجهد کان هڪ انقلاب دوست کي نه فقط پاسي رکي ٿي پر ڪيس غير اصولي امن جو حامي بنائي ڇڏي ٿي. اهڙي طرح انقلاب دوست ڪارڪنن ۾ پراڻيون مدي خارج ذهنيت ۽ وچٿري رويي کي جنم ڏئي ٿي. جنهن ڪري انقلاب تنظيمن ۾ سياسي ماڻهن جي کوٽ پيدا ٿئي ٿي.

آزاد خيالي ۽ ڇڙواڳي مختلف شڪلين ۾ مختلف رنگن ۾ پيدا ٿئي ٿي. تنهي ليکي سندس يارهن قسم آهن.

١- ڪنهن ڪارڪن کان ڏٺي وائٺي ۽ واضح غلطي ٿيڻ جي باوجود فقط صلح يا دوستي جي واسطي جيڪي ڪجهه ٿئي ان کي ٿيڻ ڏيڻ ۽ ان سان فقط ان ڪري بااصول* بحث نه ڪرڻ ڇو جو هو پراڻو واقف ڪار آهي، دوست آهي، عزيز آهي يا پراڻو ساٿي آهي.

٢- تنظيمي گڏجاڻين ۾ سرگرمي سان حصو نه وٺي غلط ڳالهين تي تنقيد ڪرڻ بجاءِ پرپٺ غير ذميدارانه تنقيد ڪرڻ. ماڻهن کي منهن تي ڪجهه نه چوڻ پرپٺ گند ڪرڻ. يا اجتماعي زندگي جو خيال نه رکڻ پر پنهنجو پاڻ مرادو قدم کڻڻ به ڇڙواڳي آهي.

٣- اهڙين ڳالهين کان لاپرواهي ڪرڻ جيڪي پنهنجي ذات تي اثرانداز نه ٿيندڙيون هجن، چڱي طرح ڄاڻيندي به ته فلاڻي ڳالهه غلط آهي ان جي باري ۾ وات بند رکڻ، زماني وارو ٿيڻ ۽ توري ٽڪي اهڙي قدم کڻڻ جي ڪوشش ڪرڻ جيئن مون تي ڪو الزام نه اچي.

٤- پارٽي جا آيل هدايات نامه مڃڻ پر پنهنجي مرضي ۽ منشا کي اعليٰ ۽ برتر سمجهڻ يا تنظيم کان خصوصي واڌڻ جو مطالبو ڪرڻ مگر ان جي نظم و ضبط جي پابندي نه ڪرڻ.

٥- تنظيم ۾ ڪم کي مناسب طريقي سان ڪرڻ لاءِ غلط خيالن جي خلاف جدوجهد ڪرڻ يا دليل پيش ڪرڻ بجاءِ ذاتي حملا ڪرڻ، جهڳڙا اٿارڻ، ذاتي دشمني يا پلئه ڪرڻ.

٦- غلط ڳالهيون ٻڌڻ پر ان جي ترديد نه ڪرڻ ايتريقدر جو انقلاب دشمني جو ڳالهيون ٻڌي پارٽي کي اطلاع نه ڏيڻ پر انهن کي خاموشي سان برداشت ڪرڻ جهڙوڪ ڇڻ ڪجهه ٿيو ئي ڪونه هو.

٧- عوام ۾ رهندي پروپيگنده يا ايجيٽيشن نه ڪرڻ يا جلسن ۾ تقرير نه ڪرڻ يا عوام ۾ اندر وڃي تحقيق نه ڪرڻ پر ان کان بي توجه رهڻ جي ڪوشش ڪرڻ ۽ عوام جي فلاح بهبود جو خيال نه رکڻ.

٨- ڪنهن شخص کي عوام جي مفاد کي نقصان پهچائيندي ڏسڻ ليڪن ان کي منع نه ڪرڻ يا نه سمجهائڻ پر ان جي همت‌افزائي ڪرڻ.

٩- ڪو رٿيل منصوبو يا عملي قدم تيار ڪرڻ کان سواءِ بي دلي سان ڪم ڪرڻ يا رسمي طور تي ابتو سبتو ڪم هلائڻ.

١٠- اهو خيال ڪرڻ مان ته انقلاب لاءِ وڏي خدمت ڪئي آهي- مون کي پنهنجي خدمت تي فخر آهي- ننڍي وڏي ڪم کي هٿ نه لائڻ جڏهن ته پاڻ وڏي ڪم جي لائق نه هئڻ، لاپرواه ٿيڻ ۽ مطالع کان لنوائڻ.

١١- پنهنجي غلطين کان باخبر هئڻ جي باوجود پنهنجي اصلاح نه ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ اهي سڀئي آزاد خيالي ۽ ڇڙواڳي جون خاص خاص نشانيون آهن. انهن سڀني مان آزاد خيالي ۽ ڇڙواڳي جي بوء اچي ٿي.

آزادي خيالي ۽ ڇڙواڳي انقلابي اجتماعي تنظيم لاء سخت نقصان ڪار هوندي آهي. هي پڌي ڪري نقصان رسائي ٿي ۽ تنظيم ۾ گروپ بندي ڪري ٿي. هي انقلاب صفن کي مضبوط تنظيم نظم ۽ ضبط کان محروم ڪري ٿي، پاليسين تي عمل جي راهه ۾ رڪاوٽ پيدا ڪري ٿي ۽ سڀ کان وڌي ڳالهه ته پارٽي تنظيم کي عوام جي سچي پچي رهنمائي کان پري رکي ٿي جيڪا پوء انتهائي نقصان ڪار ثابت ٿئي ٿي.

آزاد خيالي ۽ ڇڙواڳي دراصل وچولي طبقي جي خود غرضي آهي- هيء ذاتي مفادن کي اوليت ۽ انقلابي مفادن کي ثانوي حيثيت ڏئي ٿي- اهو رويو اڳتي هلي ڪري نظرياتي سياسي ۽ تنظيمي ڇڙواڳي کي جاء ڏئي ٿو.

آزاد خيال ۽ ڇڙواڳ ماڻهون انقلاتي ۽ نظرياتي اصولن کي اول ۽ آخر سمجهن ٿا. اهي انقلابي ۽ نظرياتي اصولن جا حامي ته هوندا آهن پر عمل ڪرڻ لاء پرو ڇڙهندو اٿن- اهڙن ماڻهن وٽ انقلابي نظرياتي اصول ته هوندا آهن پر ان سان گڏو گڏ آزاد خيالي ۽ ڇڙوا ڳي کي به ڪونه ڇڏين- اهي پين کي انقلابي ۽ نظرياتي اصول سيکارين پر پاڻ آزاد خيالي ۽ ڇڙوا ڳي تي پاڙيندا آهن. آزاد خيال ۽ ڇڙوا ڳ هميشه موقع پرست هوندا آهن. هنن جا اصول نه فقط انقلابي ۽ نظرياتي اصول جي ابتڙ هوندا آهن پر مفروضي طور تي دشمنن کي فائدو رسائيندا آهن. انهيء ڪري دشمن اسان جي صفن ۾ آزاد خيال ۽ ڇڙوا ڳ ماڻهون ڏسي ڏاڍا خوش ٿيندا آهن ان ڪري انقلابي ۽ نظرياتي صفن ۾ هنن لاء ڪابه گنجائش نه رکڻ گهرجي.

هڪ انقلابي ۽ نظرياتي ڪي نہ فقط وڏي حوصلي وارو ۽ پنهنجي اصولن جو پڪو هئڻ گهرجي پر انقلاب جي مفادن کي پنهنجي زندگي تصور ڪندي پنهنجي ذاتي مفادن کي انقلاب جي طابع رکڻ گهرجي. هن کي تمام غلط خيالن خلاف اڻ ٿڪ جدوجهد ڪرڻ گهرجي ائين ڪرڻ سان ئي پارٽي جي اجتماعي زندگي کي هٿي ملندي ۽ پارٽي جا عوام سان لاڳاپا مضبوط ٿيندا.

تمام وفادار، ديانتدار ۽ سرگرم نظرياتي ڪارڪنن تي جيڪي ٻہ فرض آهن تن مان وڏي ۾ وڏو فرض، آزاد خيالي ۽ ڇڙواڳي خلاف متحد ٿي سرگرم جدوجهد هئڻ گهرجي.

عبدالڪريم گدائي

لاٽ ٻرندي رهي!

نوجوان ساٿيو ! سنڌ جا وارثو !
سات هلندو رهي، لاٽ ٻرندي رهي!

مونکي سنڌ جيجل جو آهي قسم
تہ جيسين آ سينو ۽ سيني ۾ دم
ٿئي ديس خاطر جي سر ڀي قلم
سات هلندو رهي! لاٽ ٻرندي رهي!

نہ جيلن ڪان دهليا هي جوڌا جوان
سندم سنڌ ساٿيہ جا پهلوان
ڪپي ڪير آ، جو اسانجي زبان
سات هلندو رهي! لاٽ ٻرندي رهي!

ڪر ڪٿي ٿو پنائي اوهان کي ڏسي
ڏسي همٿون ڪيچ مان ٿو ڪلي
درازن جو دولهہ دعا ٿو ڪري
سات هلندو رهي! لاٽ ٻرندي رهي!

گدائي غلاميءَ جون راتيون ڪٽيون
وٺي ٻات اونده ۽ ٻاڪون ڦٽيون
اجهو هاڻ زنجير زيرون ٽٽيون
سات هلندو رهي! لاٽ ٻرندي رهي!

سنڌ جيئندي رهي ۽ سدائين جيئي.